

ความสามารถในการดำเนินคดี : การจัดหาทนายความโดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา

ณัฐกาญจน์ ทองคำ*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์**

บทคัดย่อ

สิทธิในการมีทนายความช่วยเหลือนั้นเป็นสิทธิอันเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถในการดำเนินคดีของจำเลย ซึ่งแม้การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยมิใช่การดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ แต่การมีทนายความของจำเลยถือเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในระหว่างการดำเนินคดีมิให้ถูกกระทำการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทั้งยังป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในทุกๆ ขั้นตอนยังคงประกอบด้วยกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นเพียงมนุษย์ปุถุชนธรรมดาที่อาจเกิดความผิดพลาดผิดพลาดได้ทุกขณะ การมีทนายความจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามามีส่วนช่วยแก้ไขข้อผิดพลาดนั้นๆ ทั้งตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่ที่ต้องเข้ามามีส่วนให้ความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม

จากการศึกษาได้พบว่าการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีอาญา ยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่จำเลยได้เท่าที่ควรเนื่องจากสังคมไทยส่วนใหญ่ผู้ที่ตกเป็นจำเลยเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีความเข้าใจในสิทธิของตนตามกฎหมาย และไม่มีศักยภาพเพียงพอในการต่อสู้ดำเนินคดีด้วยตนเอง จำเลยจึงไม่สามารถปกป้องสิทธิของตนได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ทั้งทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้แก่จำเลยยังคงขาดซึ่งประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ ทั้งยังปัญหาในเรื่องของอัตราค่าตอบแทนของทนายความขอแรงที่มีอัตราค่าตอบแทนน้อยอันนำไปสู่ปัญหาความไม่เพียงพอของทนายความขอแรง

สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นได้มีกฎหมายให้การรับรองสิทธิในการมีทนายความที่ศาลตั้งให้แก่จำเลยในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีของจำเลยไว้อย่างครอบคลุม และมีกฎหมายในเรื่องหลักเกณฑ์ของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรกติ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

จำเลยในคดีอาญาไว้อย่างละเอียด ซึ่งจากการศึกษาระบบการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ซึ่งได้มีการจัดตั้งสำนักงานของทนายความจำเลยของรัฐ (Public Defender) ขึ้นเพื่อจัดระบบการทำงานของทนายความโดยรัฐให้มีประสิทธิภาพ แต่การจากศึกษาระบบกฎหมายของไทยจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และใช้หลักการตรวจสอบในการค้นหาความจริงในคดีอาญา การที่รัฐจะจัดตั้งองค์การทนายความจำเลยของรัฐขึ้นย่อมเป็นการขัดต่อระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

จากสภาพปัญหาความสามารถในการดำเนินคดีในการจัดหาทนายความ โดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

(1) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ให้คดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปี ขึ้นไป ถ้าจำเลยไม่มีทนายความให้ศาลตั้งทนายความให้แก่จำเลย

(2) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้บัญญัติถึงคุณสมบัติของทนายความ ให้ต้องมีประสบการณ์ในการว่าความไม่น้อยกว่า 2 ปี

(3) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ในเบื้องต้น โดยมีการกำหนดอัตราเงินรางวัลทนายความที่ศาลตั้งให้ในขั้นตอนของการเตรียมคดี โดยกำหนดอัตราเงินรางวัลคงที่ เป็นจำนวนร้อยละ 25 ของอัตราเงินรางวัลขั้นต่ำแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้

1. บทนำ

โดยรัฐธรรมนูญได้วางหลักในเรื่องสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้ว่า ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความและการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางหลักรับรองสิทธิของจำเลยในการที่จะมีทนายความเพื่อช่วยเหลือไว้ในมาตรา 173 วรรคสอง ได้วางหลักไว้ว่าในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ สิทธิในการมีทนายความของจำเลยที่มีอัตราโทษจำคุกนี้ เป็นเพียงสิทธิโดยแท้ของจำเลยที่จำเลยจะสละสิทธิในการมีทนายความก็ได้ กล่าวคือ หากจำเลยไม่ประสงค์จะมีทนายความ จำเลยก็มีต้องร้องขอทนายความจากศาล เพราะกฎหมายได้วางหลักไว้ว่าหากจำเลยไม่มีทนายความและจำเลยประสงค์จะมีทนายความที่ศาลตั้งให้ โดยร้องขอต่อศาล ศาลจึงจะตั้งทนายความให้แก่จำเลย โดยในสังคมไทยผู้ที่ตกเป็นจำเลยส่วนใหญ่เป็นคนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตนตามกฎหมาย ไม่มีความสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทางศาลเพื่อปกป้องสิทธิของตนได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ และไม่มีศักยภาพเพียงพอในการต่อสู้ดำเนินคดีด้วย

และเมื่อจำเลยไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิในการต่อสู้คดีของตนแล้ว หรือจำเลยไม่ต้องการที่จะให้เป็นคดีความ หรือในกรณีที่จำเลยกลัวว่าถ้าต่อสู้คดีแล้วตนอาจจะต้องถูกพิพากษาให้ต้องรับโทษหนัก จำเลยอาจสละสิทธิในการมีทนายความ การพิจารณาคดีแก่จำเลยโดยปราศจากทนายความให้ความช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิของจำเลยย่อมถือเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้เพราะสิทธิในการมีทนายความเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถในการต่อสู้ดำเนินคดีของจำเลย เมื่อไม่อาจกล่าวได้ว่าจำเลยมีความสามารถในการดำเนินคดีอาญาอย่างครบถ้วนบริบูรณ์หากปราศจากทนายความ จึงเป็นการจำเป็นที่จำเลยที่ได้รับอัตราโทษจำคุกจำต้องมีทนายความไว้เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

โดยการเลือกทนายความจากบัญชีรายชื่อที่ทนายความมาขึ้นทะเบียนไว้ต่อศาล แต่ระบบทนายความขอแรงที่รัฐจัดหาให้แก่จำเลยดังกล่าวยังคงมีปัญหา กล่าวคือ การตั้งทนายความขอแรงนั้นศาลมิได้ใช้ดุลยพินิจในการคัดเลือกทนายความมาว่าความแตกต่างให้แก่จำเลย ว่าต้องมีคุณสมบัติเช่นใด เหมาะสมกับคดีนั้น ๆ หรือไม่อย่างไร ซึ่งทำให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อหลักประกันสิทธิของจำเลยที่ทำให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อันได้แก่ ปัญหาในเรื่องกรณีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความชำนาญในการว่าความ และปัญหาในเรื่องของอัตราค่าตอบแทนของทนายความขอแรงที่มีอัตราค่าตอบแทนเป็นจำนวนเงินที่น้อย ซึ่งเป็นสาเหตุให้ทนายความขอแรงขาดความกระตือรือร้น ไม่เอาใจใส่คดี ไม่มีแรงจูงใจในการต่อสู้ดำเนินคดีให้แก่จำเลย ย่อมเห็นได้ว่าทนายความที่รัฐจัดหาให้นั้นไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของจำเลย และไม่สามารถดำเนินการต่อสู้คดีให้แก่จำเลยได้อย่างเต็มที่ ซึ่งย่อมก่อให้เกิดความเสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2. บทบาทและหน้าที่ของทนายความ

2.1 บทบาทและหน้าที่ของทนายความก่อนการพิจารณาคดี

ในขั้นก่อนที่จะมีการพิจารณาคดี ทนายความจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่ผู้ต้องหา ให้คำปรึกษาแนะนำเมื่อผู้ต้องหาถูกจับเพื่อดำเนินคดีทนายความย่อมมีสิทธิที่จะติดต่อกับผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวเพื่อสอบถามข้อเท็จจริงในคดี แต่ทนายความไม่อาจตอบคำถามแทนผู้ต้องหาได้เพราะทนายความไม่ได้ตกเป็นผู้ต้องหาเอง จึงมีหน้าที่เพียงให้คำปรึกษาข้อกฎหมายในการต่อสู้คดีเท่านั้น บทบาทและหน้าที่ของทนายความในช่วงนี้จะเป็นการให้คำปรึกษารวบรวมพยานหลักฐาน เตรียมคดี ทำหน้าที่เป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์และทำหน้าที่เป็นผู้แถลงข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ พร้อมทั้งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาไม่ให้ถูกละเมิดสิทธิในการดำเนินคดี ทั้งยังทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการพิจารณาของศาลด้วย

2.2 บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการพิจารณาคดี

สำหรับขั้นตอนในการพิจารณาคดีนั้นถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทนายความต้องใช้ศิลปะในการว่าความ ใช้ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งจะเห็นได้ว่าบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้มีวิชาชีพทนายความ หรือแม้แต่ผู้ต้องหาเองก็ไม่สามารถดำเนินการในส่วนนี้ได้ด้วยตนเอง ทนายความจึงมีความจำเป็นอย่างมากในการเข้าไปมีส่วนช่วยในการดำเนินคดีอาญาทั้งแก่จำเลย และมีส่วนช่วยให้การดำเนินคดีอาญาของศาลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้องและเป็นธรรม สำหรับขั้นตอนในการพิจารณาคดีของศาลนั้น

ความจำเป็นในการมีทนายความจำเลยในคดีอาญาของประเทศไทย

สำหรับกฎหมายที่บัญญัติให้รัฐจะจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันนั้น มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ที่ได้บัญญัติสิทธิของจำเลยในการที่จะมีทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือในคดีไว้ โดยถือว่าสิทธิในการมีทนายความของจำเลยนั้น มีความจำเป็นต่อจำเลยและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อาทิเช่น การได้รับการคุ้มครองสิทธิระหว่างพิจารณาคดี การมีทนายความเพื่อช่วยเหลือในการพิจารณาคดี การได้รับคำปรึกษาคดีตลอดเวลาที่ยังตกเป็นจำเลยอยู่ และรวมถึงการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเสรีภาพของจำเลยในระหว่างการดำเนินคดี ดังนั้นการให้การคุ้มครองสิทธิของจำเลยควรได้รับการพิจารณาตั้งแต่เริ่มถูกดำเนินคดี คือ เมื่อถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญา ดังนั้น ทนายความจึงเป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญาและมีความจำเป็นต่อจำเลยในการที่จะเป็นหลักประกันว่า ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยถือ “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของจำเลยเป็นไปอย่างเป็นธรรมในการพิจารณาพิสูจนความจริงในคดี และมีส่วนช่วยให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยผดุงความเที่ยงธรรมในระบบวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

โดยความจำเป็นในการมีทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาของประเทศไทยนั้น มีเหตุผลสองประการ คือ ประการแรก จำเลยจะต้องมีที่ปรึกษากฎหมายหรือผู้ที่ให้คำแนะนำทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ ที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือในกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวทางในการต่อสู้คดีหรือมีส่วนร่วมในการเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา เพื่อพิสูจนข้อเท็จจริงและพิสูจนความบริสุทธิ์ของจำเลย ประการที่สอง เพื่อปกป้องสิทธิของจำเลยในระหว่างการดำเนินคดี เช่น การโต้แย้งคัดค้านการสอบสวนโดยมิชอบ การยื่นขอให้ปล่อยในกรณีที่มีการคุมขังโดยมิชอบ การยื่นขอประกันตัว การยื่นคำร้องหรือคำขอหรือการทำคำให้การ การนำสืบพยานหรือถามค้านพยานในศาล¹

¹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. ข (2547). รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่องโครงการศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ (Public Defender). หน้า 8.

ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะทนายความมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือต่อสู้ดำเนินคดี ทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาและในชั้นการพิจารณาคดีของศาล ถ้าการพิจารณาคดีได้ดำเนินไปโดยปราศจากทนายความมีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความชำนาญที่จะดำเนินการต่อสู้คดีอาญา โดยอาศัยกฎเกณฑ์ในการนำสืบพยานหลักฐานและมีขั้นตอนต่าง ๆ ที่ซับซ้อนได้อย่างถูกต้องแล้ว ย่อมถือไม่ได้ว่าการพิจารณาคดีดังกล่าวนั้นได้เป็นไปโดยยุติธรรมแก่ผู้ต้องหาและจำเลยตาม “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน”

3. การอำนวยความสะดวกให้แก่จำเลยในคดีอาญาตามหลักอาวุธเท่าเทียมกัน

รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองคุ้มครองสิทธิของประชาชนในเรื่องของความเสมอภาคในการใช้สิทธิทางกฎหมายเพื่อการป้องกันตัว ต่อศาล ทั้งในความผิดที่เกิดจากการกระทำอันละเมิดของรัฐหรือข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยกันเอง โดยเป็นไปตามกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเท่าเทียมตาม “หลักฟังความทุกฝ่าย” โดยรัฐต้องให้การประกันสิทธิแก่ผู้ที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาให้เป็นประธานแห่งคดีที่ยังให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิด โดยศาลต้องผูกพันที่จะต้องใช้ดุลยพินิจในการใช้กฎหมายให้เกิดความเสมอภาคแก่คู่กรณีเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิก่อให้เกิดเสรีภาพและความยุติธรรมแก่ประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

การที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่จำเลยในคดีอาญานั้น จากการศึกษาข้างต้นผู้เขียนมีความเห็นว่าสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ จำต้องมีความเท่าเทียมเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์โดยปราศจากการกีดกันหรือการแบ่งแยกชนชั้น การเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ตามสิทธิที่บุคคลนั้นพึงมีตามหลักความเสมอภาคและสิทธิที่จะได้รับความ เป็นธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในการรับฟังความคู่ความทุกฝ่าย ซึ่งหากการใช้ สิทธิดังกล่าวในคดีอาญาโดยฝ่ายที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา กฎหมายได้ให้การประกันสิทธิแก่ผู้ถูก กล่าวหาไว้โดยถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี โดยผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะแก้ข้อกล่าวหาและ ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ตาม “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” กล่าวคือ เมื่อฝ่ายรัฐมีทั้งความรู้ความสามารถ ในการดำเนินคดี มีทั้งบุคลากร มีงบประมาณและมีระบบงานที่มีประสิทธิภาพในการต่อสู้คดี จำเลยก็สมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิทางกฎหมายเช่นกัน เพราะการค้นหาความจริงในคดีอาญานั้น มีความซับซ้อน มีขั้นตอนหลายประการและต้องใช้ความรู้ความสามารถทางกฎหมายที่บุคคลทั่วไป ไม่สามารถดำเนินการทางกฎหมายได้ด้วยตนเอง จำเลยไม่สามารถใช้สิทธิของตนตามกฎหมายได้ อันก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการมีทนายความของ จำเลย ในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีอาญาของจำเลยที่ได้รับอัตราโทษจำคุกที่มีความสามารถ ในการดำเนินคดีไม่เท่าเทียมกันของแต่ละบุคคล และไม่เท่าเทียมกันในการปกป้องสิทธิของตน ตามกฎหมายภายใต้การอำนวยความสะดวกโดยรัฐ อันเนื่องมาจากความสามารถในการดำเนินคดี อาญาของจำเลย ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญานั้นจำเลยจำต้องมีความสามารถในการ

ดำเนินคดีอาญาได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ตามหลักเปิดเผยที่จำต้องกระทำต่อหน้าจำเลย อันมิเพียงหมายความว่า การดำเนินการพิจารณาคดีจำเลยจะต้องอยู่ต่อหน้าศาลเท่านั้น แต่ยังหมายความว่า ก้ากบถึงความรู้ในกระบวนการพิจารณาคดีของจำเลยด้วย ทั้งทางร่างกายและจิตใจที่สามารถรับรู้เข้าใจถึงกระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างถูกต้องครบถ้วนบริบูรณ์ เมื่อความสามารถในการดำเนินคดีของจำเลยไม่เท่าเทียมกัน เพราะความรู้และเข้าใจในกระบวนการทางกฎหมายของแต่ละบุคคลนั้นย่อมแตกต่างกัน จึงถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะให้ความช่วยเหลือคุ้มครองจำเลยในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

ทั้งนี้การจัดหาทนายความของรัฐให้แก่จำเลยในคดีอาญาโดยระบบทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้แก่จำเลย ก็ยังคงมีปัญหาอยู่หลายประการ อาทิเช่น ปัญหาในเรื่องกรณีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความชำนาญในการว่าความ และเรื่องอัตราค่าตอบแทนทนายความ ซึ่งปัญหาดังกล่าวมานี้ได้ส่งผลกระทบต่อหลักประกันสิทธิของจำเลยที่ทำให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

โดยการศึกษาวิจัยฉบับนี้ได้มุ่งเน้นศึกษาเรื่องการคุ้มครองรับรองสิทธิตามกฎหมายในการให้หลักประกันสิทธิตาม “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” แก่ผู้ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาในเรื่องความรู้ความสามารถในการดำเนินคดี และการรับรองประกันสิทธิในคดีอาญาในการมีทนายความที่มีประสิทธิภาพที่รัฐจัดหาให้เพื่อให้ความช่วยเหลือให้แก่จำเลยในคดีอาญาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อก่อให้เกิดความเสมอภาคในการต่อสู้คดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

4. วิเคราะห์สิทธิในการมีทนายความโดยรัฐเป็นผู้จัดหาให้แก่จำเลยในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีอาญา

4.1 วิเคราะห์หลักกฎหมายในการมีทนายความโดยรัฐเป็นผู้จัดหาให้แก่จำเลยในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีอาญา

4.1.1 บทบัญญัติรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองรับรองสิทธิในการมีทนายความของจำเลยที่รัฐจัดให้

โดยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองรับรองสิทธิในการมีทนายความของจำเลยที่รัฐจัดให้แก่จำเลยในเรื่องความสามารถในการต่อสู้ดำเนินคดีของจำเลย จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญของทุกประเทศได้บัญญัติถึงสิทธิของจำเลยในการมีทนายความโดยรัฐเป็นผู้จัดหาให้เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิแก่จำเลย ตาม “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

โดยประเทศในกลุ่มระบบกฎหมาย Common Law อย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ จะเน้นถึงประสิทธิภาพ คุณภาพของทนายความที่รัฐจัดหา

ให้แก่จำเลยว่าต้องมีประสิทธิภาพเทียบเคียงกับทนายความเอกชน ส่งเสริมช่วยเหลือจำเลยที่มีความยากจนไม่มีทุนทรัพย์และไม่สามารถจัดหาทนายความเองได้

สำหรับในกลุ่มระบบกฎหมาย Civil Law อย่างเช่น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไทย กฎหมายรัฐธรรมนูญได้ให้การคุ้มครองสิทธิให้แก่จำเลยว่าในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและเป็นธรรม จำเลยย่อมได้รับสิทธิที่จะปกป้องสิทธิของตนในกระบวนการยุติธรรมโดยการมีทนายความที่ศาลตั้งให้เป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือคดีแก่จำเลย โดยรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่จำเลยตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

4.1.2 บทบัญญัติกฎหมายในการรับรองการมีทนายความของจำเลยที่รัฐจัดให้

ตามกฎหมายในระดับรองลงมา โดยอาจสรุปได้ดังนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกา จำเลยย่อมมีสิทธิได้รับทนายความโดยรัฐเป็นผู้จัดหาให้ในทุกคดี แต่การมีทนายความของจำเลยนั้น เป็นเพียงสิทธิโดยแท้ของจำเลย ที่จำเลยจะสละสิทธิการมีทนายความเมื่อจำเลยได้เข้าใจถึงสิทธิในการมีทนายความของตนหรือไม่ก็ได้ สำหรับประเทศอังกฤษแม้จะมีกฎหมายกำหนดให้ศาลตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดีฆาตกรรมและคดีที่มีโทษอุกฉกรรจ์ทุกประเภท แต่ศาลก็อาจใช้ดุลยพินิจในการตั้งทนายความให้แก่จำเลยในกรณีจำเป็นได้เว้นแต่จำเลยจะสละสิทธิในการมีทนายความนั้น สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่น สิทธิในการมีทนายความตามที่กฎหมายกำหนด เช่น คดีที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรงคือมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก 3 ปีขึ้นไป จนถึงอัตราโทษประหารชีวิตสำหรับประเทศญี่ปุ่น ฯลฯ สิทธิในการมีทนายความในคดีดังกล่าวนี้ถือเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี จำเลยจะสละสิทธิในการมีทนายความที่ศาลตั้งให้ไม่ได้ แม้การมีทนายความของจำเลยนั้นจะมาจากการใช้ดุลยพินิจในการตั้งทนายความให้แก่จำเลยของศาล จำเลยก็จะสละสิทธิในการมีทนายความนั้นไม่ได้ สำหรับประเทศไทยการตั้งทนายความให้แก่จำเลยเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ศาลไม่อาจใช้ดุลยพินิจในการตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดีใดได้ และสิทธิในการมีทนายความของจำเลยในอัตราโทษจำคุกก็เป็นเพียงสิทธิโดยแท้ของจำเลย อันนำไปสู่การสละสิทธิในการมีทนายความของจำเลยเนื่องจากความไม่รู้และไม่เข้าใจในสิทธิการมีทนายความของตน

4.2 วิเคราะห์ระบบทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้แก่จำเลยในคดีอาญา

4.2.1 หลักเกณฑ์ของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้จำเลยในคดีอาญา

ระบบการจัดหาทนายความของรัฐให้จำเลยในคดีอาญาของประเทศไทยโดยระบบทนายความขอแรงนั้น ได้มีปัญหาในเรื่องการขาดความรู้ความสามารถ ขาดประสบการณ์และความชำนาญในการว่าความ เมื่อบุคคลได้ผ่านหลักสูตรการฝึกว่าความแล้วก็สามารถขึ้นทะเบียนเป็นทนายความได้เพราะมิได้มีกฎหมายกำหนดถึงคุณสมบัติของทนายความที่จะมาเป็นทนายความขอแรง ทำให้ทนายความขอแรงส่วนใหญ่จะเป็นทนายความที่เพิ่งจบใหม่จึงไม่อาจให้ความคุ้มครองแก่จำเลย

ได้มากเท่าที่ควรซึ่งอาจมีผลทำให้ฝ่ายจำเลยเกิดการพลาดพลั้งในการดำเนินคดีอย่างไม่สมควร เนื่องด้วยการขาดความรู้ความสามารถ ทำให้จำเลยเสียเปรียบในคดีและนำไปสู่การแพ้คดีได้

ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษได้พัฒนาระบบทนายความจำเลยของรัฐ (Public Defender) ขึ้นมาเพื่อให้ความช่วยเหลือจำเลยที่มีฐานะยากจนให้ได้รับทนายความที่มีประสิทธิภาพ โดยระบบทนายความของจำเลยนี้ทนายความต้องเป็นเนติบัณฑิตและได้รับเงินเดือนรัฐ

สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีศาลจะเป็นผู้ตั้งทนายความให้แก่จำเลย จากทนายความที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับศาลเยอรมัน โดยทนายความนั้นจะต้องสอบผ่านการสอบอบรมทางกฎหมายและมีประสบการณ์ในการว่าความมาไม่น้อยกว่า 1 ปี 3 เดือน

สำหรับประเทศญี่ปุ่นที่ได้มีการให้ความช่วยเหลือในการจัดทำทนายความให้แก่จำเลยที่ศาลตั้งให้ในคดีอาญา โดยศูนย์สนับสนุนทางกฎหมายประเทศญี่ปุ่นแต่ก็เป็นองค์กรมหาชนซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการร่วมมือระหว่างรัฐบาลแห่งชาติ รัฐบาลท้องถิ่น เนติบัณฑิตยสภา ญี่ปุ่นและสมาคมนักกฎหมายท้องถิ่น ศาลและองค์กรอื่น ๆ โดยขึ้นตรงต่อเนติบัณฑิตยสภาญี่ปุ่น

4.2.2 หลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ทนายความในคดีอาญา

ปัญหาในเรื่องของอัตราค่าตอบแทนของทนายความขอแรงที่มีอัตราค่าตอบแทนเป็นจำนวนเงินที่น้อย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ทนายความขอแรงขาดความกระตือรือร้น ไม่เอาใจใส่คดี ไม่มีแรงจูงใจในการต่อสู้ดำเนินคดีให้แก่จำเลย และอาจมีผลทำให้นำไปสู่การรับสารภาพของจำเลยทำให้เกิดความเสียเปรียบในทางคดีและเป็นปัจจัยนำไปสู่การให้ความช่วยเหลือจำเลยของทนายความที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของจำเลย

โดยประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษได้นำเอาระบบทนายความจำเลยของรัฐ (Public Defender) มาใช้ เพื่อให้ความช่วยเหลือจำเลยที่มีฐานะยากจนให้ได้รับทนายความที่มีประสิทธิภาพโดยรัฐเป็นผู้จ่ายค่าตอบแทนทนายความที่ศาลตั้งให้จำเลยในคดีอาญานั้น รัฐเป็นผู้ออกค่าตอบแทนโดยถือว่าทนายความดังกล่าวเป็นพนักงานของรัฐ ทำงานเต็มเวลาหรือนอกเวลา อันเป็นพนักงานราชการและได้รับเงินเดือนจากรัฐเช่นเดียวกับผู้พิพากษาและอัยการ

จากการศึกษาวิเคราะห์ได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนโดย ถือว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นประชาชนเป็นผู้เสียหาย แม้การดำเนินคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาจะเป็นดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่ระบบในการค้นหาความจริงของทั้ง 2 ประเทศ นี้ มีลักษณะเป็นการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความ รัฐมีหน้าที่รับฟังพยานหลักฐานจากคู่ความและตัดสินจากพยานหลักฐานนั้น รัฐจึงมีหน้าที่ส่งเสริมให้การช่วยเหลือให้คู่ความสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ตามหลักอาวรุทเท่าเทียมกัน

แต่หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย รัฐจึงมีอำนาจดำเนินคดีอาญาใด ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา และการค้นหาความจริงในคดีของไทยเป็นหลักการตรวจสอบ ดังนั้นเมื่อหลักการค้นหา

ความจริงในคดีของประเทศไทยมิใช่การต่อสู้ระหว่างโจทก์และจำเลยแล้ว การที่รัฐจะจัดตั้งองค์กร เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านทนายความแก่จำเลย เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในกระบวนทนายความ ที่รัฐจัดทำให้และแก้ไขปัญหาเรื่องอัตราค่าตอบแทนทนายความที่รัฐตั้งให้จำเลย ดังเช่นองค์กร ทนายความจำเลยของรัฐ (Public Defender) ย่อมเป็นการขัดต่อระบบกฎหมายของไทย อันมิใช่ หลักการค้นหาความจริงในคดีตามหลักปรปักษ์ เพราะตามระบบกฎหมาย Civil Law ของประเทศไทยได้ใช้หลักในการค้นหาความจริงตามหลักการตรวจสอบ ทำให้องค์กรของรัฐทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ ในการตรวจสอบค้นหาความจริงเพื่อให้ได้ความจริงแท้ในคดี และสิทธิในการมีทนายความของ จำเลยโดยรัฐจัดทำให้ นั้น ก็เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของจำเลยเป็นไปอย่างเป็นธรรม และช่วยลดความผิดพลาด ผิดหลง ที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมที่เจ้าพนักงานผู้ทำ หน้าที่นั้น ยังคงเป็นเพียงมนุษย์ปุถุชนธรรมดาที่อาจเกิดความผิดพลาดหรือผิดหลงในข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายใด ๆ ได้ทุกขณะ ซึ่งทนายความเป็นผู้อยู่ในวิสัยที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดหรือผิดหลง นั้น¹ และมีส่วนช่วยให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม

รัฐจึงต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความของจำเลยที่มี ประสิทธิภาพ สามารถรับรองการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม โดยตามหลักการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่ที่ต้องเข้ามามีส่วนให้ความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ความช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาเพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม จึงอาจ ถือได้ว่าประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือของทนายความขอแรงเป็นหลักประกันสิทธิของจำเลย ที่จะก่อให้เกิดความเสมอภาคในการต่อสู้คดีตาม “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” และสามารถอุดช่องว่าง ของกฎหมายในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อย่างแท้จริง

สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีกฎหมายวางหลักในเรื่อง ค่าตอบแทนทนายความไว้เป็นเฉพาะ อันมีขั้นตอนรายละเอียดในการจ่ายค่าตอบแทนในแต่ละ ขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดี และอัตราค่าตอบแทนดังกล่าวเป็นอัตราค่าตอบแทนที่ ตายตัวสำหรับสำหรับทนายความที่ศาลตั้งให้โดยถือว่าอัตราค่าตอบแทนทนายความที่ศาลตั้งให้ จำเลยคิดได้เป็นจำนวนประมาณร้อยละ 45 เมื่อเทียบกับค่าตอบแทนที่รัฐจ่ายให้ทนายความที่จำเลย เลือกลงเอง ซึ่งถือว่ามียอตราที่ค่อนข้างเหมาะสมและเหมาะสมสำหรับการศึกษาเพื่อนำมาพัฒนาหลัก กฎหมายของประเทศไทยต่อไป

5. บทสรุป

สำหรับประเทศไทยสิทธิในการมีทนายความโดยรัฐในการให้ความคุ้มครองแก่จำเลย ในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีอาญาของจำเลยที่ได้รับอัตราโทษจำคุก ยังคงเป็นเพียงสิทธิ ของจำเลยโดยแท้ แม้จำเลยจะได้รับอัตราโทษจำคุกมากน้อยเพียงใด จำเลยก็ยังคงมีสิทธิในการ

¹ คณิต ฒ นคร. ค (2540). รวมบทความด้านวิชาการ. หน้า 331.

มีทนายความเช่นเดียวกัน ซึ่งยังมีได้มีการวางหลักกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิแก่จำเลยอย่างเหมาะสมเช่นเดียวกับอารยประเทศ ผู้เขียนจึงเห็นว่าเป็นการเหมาะสมที่จะแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับกฎหมายที่ให้การรับรองสิทธิของจำเลยที่ได้รับทนายความที่รัฐจัดทำให้แก่จำเลยในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีอาญา ให้จำเลยที่มีอัตราโทษจำคุกมีสิทธิได้รับทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้อันเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี จึงจะถือเป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีของจำเลย และเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความของจำเลยเช่นเดียวกับอารยประเทศ

จากการศึกษาระบบการจัดตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ได้มีการวางหลักในเรื่องคุณสมบัติของผู้ที่มาเป็นทนายความไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งมีกฎหมายวางหลักในเรื่องค่าตอบแทนทนายความเอาไว้อย่างชัดเจนในแต่ละขั้นตอนของการว่าความ ผู้เขียนจึงเห็นว่าเป็นการเหมาะสมที่จะแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับกฎหมายที่ให้การรับรองสิทธิของจำเลยที่ได้รับทนายความขอแรงที่รัฐจัดทำให้แก่จำเลยในทุกคดี ให้ได้รับทนายความขอแรงที่มีคุณภาพตามที่กฎหมายกำหนดจากรัฐ และตามกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ทนายความขอแรงที่รัฐตั้งให้เพื่อเป็นแรงจูงใจของทนายความในการทำคดี ทั้งเป็นหลักประกันว่าจำเลยจะได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและเป็นการรับรองประกันสิทธิในการมีทนายความให้แก่จำเลยตามที่ได้คุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 อันจะถือว่าเป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายถึงสิทธิการมีทนายความในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีของจำเลยอย่างแท้จริง

6. ข้อเสนอแนะ

1. ให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในบทบัญญัติมาตรา 173

“มาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปี ขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ถ้าไม่มีให้ศาลตั้งทนายความให้” โดยการมีทนายความแก่จำเลยนี้ถือเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีอาญา จำเลยจะสละสิทธิการมีทนายความดังกล่าวไม่ได้

2. ให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการบัญญัติถึงคุณสมบัติของทนายความ ให้ต้องมีประสบการณ์ในการว่าความมาไม่น้อยกว่า 2 ปี

“มาตรา 173 ทนายความที่ศาลตั้งให้ต้องมีประสบการณ์ในการว่าความมาไม่น้อยกว่า 2 ปี”

3. ให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ในเบื้องต้น โดยมีการกำหนดอัตรา

เงินรางวัลที่ศาลตั้งให้ในขั้นตอนของการเตรียมคดี โดยกำหนดอัตราเงินรางวัล
คงที่ เป็นจำนวนร้อยละ 25 ของอัตราเงินรางวัลขั้นต่ำแก่นายความที่ศาลตั้งให้

การกำหนดอัตราเงินรางวัลแก่นายความนี้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในขั้นตอนการ
เตรียมคดี เพื่อให้ทนายความมีแรงจูงใจในการทำคดีและไม่เป็นภาระให้แก่ทนายความที่มา
เป็นทนายความขอแรงมากเกินไป โดยทนายความขอแรงจะได้รับค่าทนายความในอัตราดังกล่าว
ในวันนัดพิจารณาสืบพยานนัดแรกเมื่อจำเลยได้รับแต่งตั้งให้เป็นทนายความจำเลยจากศาลแล้ว

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- คณิต ฒ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ :
สำนักกฎหมาย.
- คณิต ฒ นคร. (2556). *กระบวนการยุติธรรมในมุมมองของ คณิต ฒ นคร.* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ : สำนักกฎหมาย.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2547). *รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่องโครงการศึกษาและพัฒนา
ระบบทนายความสาธารณะ (Public Defender)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ธานี วรภัทร์. (2555). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแนวคิดของศาสตราจารย์
ดร. คณิต ฒ นคร.* กรุงเทพฯ : สำนักกฎหมาย.
- อุทัย อาทิวา. (2555). *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายใน
คดีอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : วิเจ พรินติ้ง.

บทความ

- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2537, มกราคม - กุมภาพันธ์). “ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีใน
ระบบซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์.” *ตุลพาท*, 41, 1. หน้า 59 - 65.
- คณิต ฒ นคร. (2544, มกราคม - มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” *วารสาร
กฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์*, 1, 1. หน้า 53.
- คณิต ฒ นคร. (2539, มกราคม). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติ
ที่ไม่ตรงกัน.” *วารสารอัยการ*, 19, 215. หน้า 19.
- จิรนิติ หะวานันท์. (2522, กรกฎาคม - สิงหาคม). “สำนักงานทนายจำเลยของรัฐในประเทศ
สหรัฐ อเมริกา.” *ตุลพาท*, 26, 4. หน้า 63 - 64.

พิพัฒน์ เจริญวัฒนา. (2537, เมษายน). “ระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายในประเทศไทย.”
วารสารอัยการ, 17, 194. หน้า 77 – 78.

วิทยานิพนธ์

- เดือนรุ่ง หาญธีระชัยกุล. (2547). ระบบการจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิตย์.
- ทัศนีย์ แก้วพิลา. (2527). สิทธิการมีทนายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุชาติ แนวประเสริฐ. (2552). สิทธิการมีที่ปรึกษาทนายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณี
การตั้งที่ปรึกษาทนายในศาลเยาวชนและครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- อนัญญา งามสิริพร. (2530). การจัดหาทนายโดยรัฐในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (ม.ป.ป.). การช่วยเหลือทางกฎหมายในต่างประเทศ (The Legal Aid).
สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2552, จาก http://elib.coj.go.th/Article/d6_12_3.pdf
- สภาทนายความ. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมา “สภาทนายความ”. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม
2552, จาก <http://www.lawyerscouncil.or.th>.
- อุทัย อาทิวา. (ม.ป.ป.). ระบบลูกขุนผสม : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างระบบศาล Saiban-in
ของญี่ปุ่นกับศาลลูกขุนของฝรั่งเศส. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2557, จาก
http://www.humanrights.ago.go.th/files/Article_Mixed_jury_system.pdf
- International Commission of Jurists. (2550). หลักการสากลว่าด้วยความเป็นอิสระและความ
รับผิดชอบต่อสังคมของผู้พิพากษา ทนายความ และอัยการ : แนวทางสำหรับนัก
ปฏิบัติลำดับที่ 1. สืบค้นเมื่อ 27 กันยายน 2557, จาก
[http://icj.wengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2009/07/
International-Principles-on-the-Independence-and-Accountability-of-
Judges-Lawyers-and-Prosecutors-No.1-Practitioners-Guide-series-2-009-
thai.pdf](http://icj.wengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2009/07/International-Principles-on-the-Independence-and-Accountability-of-Judges-Lawyers-and-Prosecutors-No.1-Practitioners-Guide-series-2-009-thai.pdf)

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (The Universal Declaration of Human Rights)

ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550.

รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว 2557

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

หลักการพื้นฐานตามกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยบทบาทของทนายความ ค.ศ. 1990

(United Nation's Basic Principles on the Role of Lawyers)

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Dando Shigematsu. (1965). **Publications of the Comparative Criminal Law Project New York University Volume 4 Japanese Criminal Procedure.** Translated by B. J. George Jr. South Hackensack, N.J. : Fred B. Rothman & Co.

Langbein, John H. (1977). **Comparative Criminal Procedure : Germany.** St.Paul : West Publishing Company.

Merryman, John Henry. (1969). **Civil Law Tradition.** Stanford : Stanford University Press.

ELECTRONIC SOURCES

German Bundestag. (2010, October). Basic Law for the Federal Republic of Germany. Retrieved May 26 2013, from https://www.btg-bestellservice.de/pdf/802010_00.pdf

Interights Manual for Lawyers. (2007, September). RIGHT TO A FAIR TRIAL UNDER THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMANRIGHTS (ARTICLE 6). Retrieved 23 February 2015, from <http://www.interights.org/files/107/interights%20article%206%20manual.pdf>

Japan Federation of Bar Associations. (n.d.). About the JFBA. Retrieved October 18 2014, from <http://www.nichibenren.or.jp>

Legal Services Commission. (2005). Public Defender Service Annual Report 2005/6. Retrieved February 3 2010, from http://www.legalservices.gov.uk/docs/pds/PDS_ap2006_final.pdf

Public Defender Salary Information. (n.d.). Public Defender Salary Ranges. Retrieved September 29 2014, from <http://publicdefendersalary.com/>

LAW

Access to Justice Act 1999.

Criminal Justice Act 1964 (18 USC § 3006A).

The German Code of Criminal Procedure 1987.